

UOT 330.34

DOI 10.30546/JIECM.2025.2.2030

QIDA SƏNAYESİNDƏ İQTİSADI İDARƏETMƏ VƏ COP29-un DAVAMLI İNKİŞAF STRATEGİYALARINA TƏSİRİ

Mehriban Rövşən qızı Hüseynova, Emiliya Xanhüseyn qızı Şahverənova

Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti

huseynova.mehriban.89@gmail.com, Emiliyashaverenova@gmail.com

Xülasə. Qida sənayesi hər bir ölkənin iqtisadi və sosial sabitliyində mühüm rol oynayır. *İqlim dəyişikliyi və ekoloji problemlər bu sektorun qarşısında yeni çağırışlar qoyur. COP29 kimi beynəlxalq tədbirlər isə bu sahədə davamlı iqtisadi idarəetmənin vacibliyini önə çəkir. Qida sənayesində iqtisadi idarəetmə və COP29-un davamlı inkişaf strategiyalarına təsiri çox vacibdir. Bu sahədə iqtisadi idarəetmə, qida istehsalının və təchizat zəncirinin daha dayanıqlı və sərfəli olmasını təmin etməyə yönəlir. COP29 (Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 29-cu iqlim dəyişiklikləri konfransı), qlobal miqyasda iqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə və dayanıqlı inkişafın təşviqi ilə bağlı mühüm qərarlar qəbul etmək məqsədini güdür. Məqalədə qida sənayesində iqtisadi idarəetmənin cari vəziyyəti, COP29-un tövsiyələri və bu istiqamətdə inkişaf imkanları araşdırılır.*

Açar sözlər: *Qida sənayesi, İqtisadi idarəetmə, Davamlı inkişaf, COP29, İqlim dəyişikliklər, Resursların səmərəli istifadəsi, Karbon emissiyalarının azaldılması, Aqrar-sənaye sektoru, Ekoloji cəhətdən təmiz istehsal, Tullantıların azaldılması, Bərabərgəlirli iqtisadiyyat, Qlobal əməkdaşlıq, Sosial və iqtisadi rifah, Sərfəli istehsal.*

Giriş. Qlobal miqyasda iqlim dəyişikliyi qida təhlükəsizliyini və kənd təsərrüfatı istehsalını təhdid edən əsas faktorlardan biridir. Bu vəziyyət qida sənayesində iqtisadi idarəetmə modellərinin yenidən qurulmasını zəruri edir. Azərbaycan 2024-cü ildə COP29-a ev sahibliyi etməklə bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlıqda öz rolunu gücləndirmişdir. Qida Sənayesində İqtisadi idarəetmə, qida sənayesində resursların səmərəli istifadə olunmasını, məhsulun keyfiyyətini artırmaq, tullantıları azaltmaq və istehsalın optimallaşdırılmasını təmin etməyə yönəlir. Bu sahədə tətbiq olunan iqtisadi idarəetmə strategiyalarına aşağıdakılar daxil ola bilər:

• **Məhsul və istehsal proseslərinin optimallaşdırılması:** Məhsulun istehsalından başlayaraq, təchizat zənciri boyunca bütün mərhələlərdə səmərəli idarəetmə təcrübələrinin tətbiqi. Bu, istehsal xərclərinin azalmasına və qida israfının önəlməsinə kömək edir.

• **İnnovasiya və texnologiya tətbiqi:** Yeni texnologiyaların (məsələn, aqrotexnologiya və rəqəmsal idarəetmə sistemləri) qida istehsalında istifadəsi daha səmərəli və ekoloji cəhətdən daha təmiz proseslərin həyata keçirilməsinə şərait yaradır.

• **Ədalətli ticarət və istehsal qaydaları:** Qida sənayesində yerli fermerlərin və istehsalçıların dəstəklənməsi, onların sosial və iqtisadi rifahını artırmaqla bərabər, qlobal bazarda ədalətli və dayanıqlı ticarət əlaqələrinin qurulmasına imkan verir.

Azərbaycanın qida sənayesi əsasən kənd təsərrüfatına əsaslanır. İdxaldan asılılıq, su və torpaq resurslarının məhdudluğu, istehsal və logistika problemləri bu sahədə effektiv idarəetmənin əhəmiyyətini artırır. Dövlət proqramları, subsidiyalar və kənd təsərrüfatına texnoloji dəstək bu idarəetmənin əsas komponentləridir.

COP29-un Davamlı İnkişaf Strategiyalarına Təsiri: COP29-un əsas məqsədi Paris Sazişinin müddələrinin icrasını gücləndirmək, qlobal istiləşmənin qarşısını almaq və davamlı inkişafın təmin edilməsidir. Qida sənayesi bu kontekstdə həm iqlim dəyişikliyinə səbəb olan amil, həm də ondan təsirlənən sahədir. COP29 çərçivəsində təqdim olunan yaşıl texnologiyalar, emissiyaların azaldılması

strategiyaları və investisiya imkanları bu sənayenin transformasiyasına təkan verə bilər. COP29, iqlim dəyişikliyinə qarşısını almaq üçün beynəlxalq əməkdaşlığı təşviq edən və dayanıqlı inkişaf hədəflərinə çatmağa kömək edən bir forumdur. Bu konfransın qida sənayesinə və iqtisadi idarəetməyə təsiri aşağıdakı sahələrdə nəzərə çarpır:

- Karbon emissiyalarının azaldılması: COP29 çərçivəsində qida sənayesində karbon emissiyalarının azaldılması məqsədilə daha ekoloji cəhətdən təmiz istehsal metodlarının tətbiqinə diqqət yetirilir. Bu, həm də qida sənayesində dayanıqlı istehsal proseslərinin tətbiqini təşviq edir.

- Aqrar-sənaye sektorunda dayanıqlı təcrübələr: Qida istehsalçıları və fermerlər üçün dayanıqlı kənd təsərrüfatı və təbii resursların qorunması ilə bağlı strategiyalar irəlilədir. Bu, əkinçilikdə təbii resursların daha effektiv istifadəsinə və torpaq tələfatının qarşısının alınmasına kömək edir.

- Tullantıların azaldılması: COP29-da qəbul olunan siyasətlər qida tullantılarının azaldılmasına və qida israfının qarşısını almağa yönəlib. Bu məqsədlə, qida istehsalı və təchizat zəncirində innovativ və dayanıqlı yanaşmaların tətbiqinə dəstək verilir.

- Sosial və iqtisadi təsirlər: COP29-da qəbul olunan qərarlar yalnız ekologiyaya deyil, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələrin sosial və iqtisadi inkişafına təsir edir. Bu, daha inklüziv və bərabərgözlü global iqtisadiyyatın yaradılmasına xidmət edir.

Davamlı İqtisadi İdarəetmə Modelləri

Müasir idarəetmə yanaşmaları resursların effektiv istifadəsinə, təkrar emal imkanlarının genişləndirilməsinə və rəqəmsallaşmaya əsaslanmalıdır. İqlim risklərinin qiymətləndirilməsi, yerli istehsalın stimullaşdırılması və dayanıqlı kənd təsərrüfatı metodlarının tətbiqi qida sənayesində uzunmüddətli iqtisadi sabitliyi təmin edə bilər. Qida sənayesində iqtisadi idarəetmə və COP29-un davamlı inkişaf strategiyalarına təsirini daha ətraflı təhlil etmək üçün bir neçə əhəmiyyətli statistik məlumatlar təqdim edilib. Bu statistikalar həm qida istehsalı, həm də iqlim dəyişiklikləri və davamlı inkişaf sahələrinə aid olan məlumatlardır.

1. Qida Sənayesinin İqlim Dəyişikliklərinə Təsiri:

Qida istehsalı və istehlakı, dünya üzrə karbon emissiyalarının əhəmiyyətli bir hissəsini təşkil edir. Məsələn:

- Qida istehsalı, təchizatı və istehlakı global karbon emissiyalarının təxminən 25-30%-ni təşkil edir. (UNFAO, 2021)

- Əkinçilik və heyvandarlıq sektoru global iqlim dəyişikliyinə təsir edən ən böyük sahələrdən biridir. Məsələn, heyvandarlıq yalnız tüstü emissiyalarının təxminən 14.5%-ni məsuliyyət daşıyır. (FAO, 2013)

2. Qida İstehsalı və Tullantılar:

Global qida tullantıları, həm istehsal, həm də istehlak mərhələlərində böyük ölçüdə mövcuddur.

- Bir il ərzində dünya üzrə 1,3 milyard ton qida israf edilir, bu, dünya qida istehsalının təxminən üçdə birini təşkil edir. (FAO, 2019)

- Qida tullantıları, hər il 3,3 milyard ton karbon ekvivalentinə bərabərdir ki, bu da dünyadakı global emissiyaların təxminən 8%-ni təşkil edir. (United Nations Environment Programme, 2021)

3. Dayanıqlı Kənd Təsərrüfatı və Qida Təhlükəsizliyi:

Qida təhlükəsizliyi və kənd təsərrüfatı sistemləri global dayanıqlı inkişafın mühüm aspektlərindəndir.

- Dünyada 828 milyon insan hələ də qida təhlükəsizliyi problemi ilə üzləşir. Bu, planetin əhalisinin yeddi faizini təşkil edir. (FAO, 2023)

- Aqrar sektorda dayanıqlı təcrübələrin tətbiqi, 2030-cu ilə qədər karbon emissiyalarını 25%-ə qədər azaltmağa kömək edə bilər. (IPCC, 2021)

4. COP29 və İqlim Dəyişiklikləri ilə Mübarizə:

COP29 çərçivəsində qəbul olunan qərarların əsas məqsədi global iqlim dəyişiklikləri ilə mübarizəni gücləndirməkdir.

- İqlim dəyişikliyi, 1.5°C temperatur artımının altında qalması təmin etmək üçün global emissiyaların 45%-ə qədər azaldılmasını tələb edir. (IPCC, 2021)

• COP21-də Paris Sazişi, 2030-cu ilə qədər iqlim dəyişikliyinə qarşısını almaq məqsədilə qlobal emissiyalarının 45% azaldılmasını və 2050-ci ilə qədər karbonsuz iqtisadiyyatın qurulmasını nəzərdə tutur.

5. Qlobal Qida İstehsalı və İstehlakı Statistikaları:

Qlobal qida istehsalının artırılması və eyni zamanda karbon emissiyalarının azaldılması çətin və qarşılıqlı təsirli bir məsələdir.

• 2022-ci ilin məlumatlarına görə, qlobal qida istehsalı hər il təxminən 4 milyard ton məhsul istehsal edir (FAO, 2022).

• Dünyada hər il 50 milyon hektar torpaq kənd təsərrüfatı məqsədilə istifadə olunur. Bu sahənin əhəmiyyətli miqdarda torpaq istifadə etməsi, həm də ekosistemlərə ciddi təsir göstərir. (World Bank, 2022)

6. Qida Sənayesinin Resurs İstifadəsi:

Qida sənayesi, dünya üzrə əhəmiyyətli su və enerji sərfiyyatına səbəb olur.

• Kənd təsərrüfatı sektoru dünya üzrə təxminən 70% təzə su ehtiyatını istifadə edir. (FAO, 2021)

• Bir kiloqram ət istehsal etmək üçün 15,000 litr su sərf olunur, bu da qida istehsalında su resurslarının səmərəli istifadəsinin vacibliyini göstərir. (Water Footprint Network, 2020)

7. Dayanıqlı Qida Sistemləri və İnnovasiya:

• Dünyada dayanıqlı qida sistemlərinə yönəldilən investisiyalar son illərdə artmışdır və qlobal miqyasda 2030-cu ilə qədər 2.5 trilyon dollar dəyərində bir sərmayə gözlənilir. (World Resources Institute, 2021)

• Qida israfını azaldan texnologiyalar və innovativ sistemlər, təxminən 2050-ci ilə qədər dünya üzrə qida tullantılarını 50% azalmasına imkan verə bilər (UNEP, 2021).

Yuxarıda verilən statistikalar göstərir ki, qida sənayesində iqtisadi idarəetmə, COP29-un davamlı inkişaf strategiyaları və iqlim dəyişikliklərinin təsiri qlobal miqyasda əhəmiyyətli təsirlərə sahibdir. İqlim dəyişikliyi ilə mübarizə və dayanıqlı kənd təsərrüfatı təcrübələrinin tətbiqi, həm ekoloji, həm də iqtisadi cəhətdən gələcəkdə uğurlu nəticələr verə bilər.

Nəticə və Təkliflər

Qida sənayesində iqtisadi idarəetmə ekoloji və sosial baxımdan davamlı olmalıdır. COP29 bu istiqamətdə Azərbaycan üçün mühüm imkanlar yaradır. Tövsiyə olunur ki, yaşıl investisiya proqramları hazırlanmalı, iqlim dəyişikliklərinə adaptasiya planları hazırlanmalı, və rəqəmsal həllər genişləndirilməlidir. Bu yanaşma həm daxili bazarın sabitliyini qoruyacaq, həm də ixrac potensialını artıracaq. Qida sənayesində iqtisadi idarəetmə və COP29-un davamlı inkişaf strategiyalarına təsiri çox vacibdir. Bu sahədə iqtisadi idarəetmə, qida istehsalının və təchizat zəncirinin daha dayanıqlı və sərfəli olmasını təmin etməyə yönəlir. COP29 (Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 29-cu iqlim dəyişiklikləri konfransı), qlobal miqyasda iqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə və dayanıqlı inkişafın təşviqi ilə bağlı mühüm qərarlar qəbul etmək məqsədini güdür. Nəticə olaraq, qida sənayesində iqtisadi idarəetmə və COP29-un davamlı inkişaf strategiyaları bir-birini tamamlayan vacib amillərdir. Bu iki sahə arasındakı sinerji, həm ekoloji, həm də iqtisadi baxımdan dayanıqlı və gələcək üçün daha sağlam bir qida sisteminin qurulmasına imkan verir.

ƏDƏBİYYAT

1. Bengtsson, M., & Sörqvist, P. (2018). Sustainable Development: A Global Perspective. Oxford University Press.
2. Kates, R. W., Parris, T. M., & Leiserowitz, A. A. (2005). What is Sustainable Development? Goals, Indicators, Values, and Practice. Environment: Science and Policy for Sustainable Development, 47(3), 8-21.
3. Garnett, T., & Godfray, H. C. J. (2012). Sustainable Intensification in Agriculture: Navigating a Course through Complex Challenges. Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences, 365(1554), 1-12.

4. Pretty, J. N., & Bharucha, Z. P. (2014). Sustainable Intensification in Agricultural Systems. *Annals of Botany*, 114(6), 1-18.
5. UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change). (2023). COP29 Summary Report. United Nations. Available at: <https://unfccc.int/cop29>
6. IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change). (2021). *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report*. Cambridge University Press.
7. FAO (Food and Agriculture Organization). (2021). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2021*. Rome: FAO.
8. World Bank. (2020). *Food Systems and Climate Change: Opportunities for Action*. Washington, DC: World Bank.
9. COP29 Official Website. (2025). Key Developments and Agreements on Sustainable Development Goals. www.cop29.org.
10. Greenpeace International. (2022). *How Climate Change Affects the Global Food System*. www.greenpeace.org.
11. Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2011). Creating Shared Value. *Harvard Business Review*, 89(1-2), 62-77.
12. Daly, H. E. (1996). *Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development*. Beacon Press.

УДК 330.34

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ В ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ И ВЛИЯНИЕ COP29 НА СТРАТЕГИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

¹Мехрибан Ровшан кызы Гусейнова, ²Эмилия Хангусейн кызы Шахверенова
Азербайджанский государственный университет нефти и промышленности
¹huseynova.mehriban.89@gmail.com, ²Emiliyashaverenova@gmail.com

Резюме. Пищевая промышленность играет важную роль в экономической и социальной стабильности каждой страны. Изменение климата и экологические проблемы создают новые вызовы для этого сектора. Международные мероприятия, такие как COP29, подчеркивают важность устойчивого экономического управления в этой области. Экономическое управление в пищевой промышленности и влияние COP29 на стратегии устойчивого развития имеют большое значение. Экономическое управление в этой области направлено на обеспечение большей устойчивости и прибыльности производства и поставок продовольствия. Целью КС29 (29-й конференции ООН по изменению климата) является принятие важных решений по борьбе с изменением климата и содействию устойчивому развитию в глобальном масштабе. В статье рассматривается современное состояние экономического управления в пищевой промышленности, рекомендации COP29 и возможности развития в этом направлении.

Ключевые слова: Пищевая промышленность, Экономическое управление, Устойчивое развитие, COP29, Изменение климата, Эффективное использование ресурсов, Сокращение выбросов углерода, Агропромышленный сектор, Экологически чистое производство, Сокращение отходов, Справедливая экономика, Глобальное сотрудничество, Социально-экономическое благосостояние, Прибыльное производство.

UDC 330.34

ECONOMIC MANAGEMENT IN THE FOOD INDUSTRY AND THE IMPACT OF COP29 ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGIES

¹Mehriban Rovshan gizi Huseynova, ²Emiliya Khanhuseyn gizi Shahverenova
Azerbaijan State Oil and Industry University

¹huseynova.mehriban.89@gmail.com, ²Emiliyashaverenova@gmail.com

***Summar.** The food industry plays an important role in the economic and social stability of each country. Climate change and environmental issues pose new challenges for this sector. International events such as COP29 highlight the importance of sustainable economic management in this area.*

Economic governance in the food industry and the impact of COP29 on sustainable development strategies are of great importance. Economic governance in this area aims to ensure greater sustainability and profitability in food production and supply. The goal of COP29 (the 29th UN Conference on Climate Change) is to make important.

Decisions on combating climate change and promoting sustainable development on a global scale. The article examines the current state of economic governance in the food industry, the recommendations of COP29 and the possibilities for development in this direction.

Keywords: Food industry, Economic management, Sustainable development, COP29, Climate change, Resource efficiency, Carbon emission reduction, Agribusiness, Clean production, Waste reduction, Fair economy, Global cooperation, Socio-economic welfare, Profitable production.

Redaksiyaya daxilolma: 20.08.2025

Çapa qəbul olunma: 15.11.2025

